

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นว่าประเทศที่มีความเจริญมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศชาติ ประชาชนสามารถประกอบอาชีพเป็นหลักฐานมีคนตกงานน้อย มีสุขภาพดี นั้นหมายถึงประเทศได้จัดการเรื่องการศึกษาให้แก่คนในประเทศดี เพราะการศึกษาที่ดี จะบ่งบอกถึงคุณลักษณะของประชากรของประเทศนั้น ๆ และถ้าจะกล่าวว่าการศึกษาคืออะไร จำเป็น และสำคัญอย่างไร ก็คงต้องย้อนกลับไปดูมาตราที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 2) และเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคมคือการจัดกระบวนการศึกษาที่นำพาบุคคลไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การจัดการศึกษาที่ดีจึงเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสร้างเสริมเติมเต็มศักยภาพของตน (ประสาธน์ เนืองเฉลิม, 2553 : 1)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ได้มุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการพัฒนาเด็กวัยเรียน ให้มีความรู้ทางวิชาการ และสติปัญญาทางอารมณ์ที่เข้มแข็งสามารถศึกษาหาความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยพัฒนาหลักสูตรและปรับกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาสังคม โดยบูรณาการเรียนรู้อันให้หลากหลายทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และนันทนาการที่ครอบคลุมทั้งศิลปะ ดนตรี กีฬา วัฒนธรรม ศาสนา ประชาธิปไตย ความเป็นไทย และเรื่องอาเซียนศึกษา ให้มีความสำคัญกับการเรียนรู้ในห้องเรียน และการเรียนรู้นอกห้องเรียน และสร้างนิสัยใฝ่รู้ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาเฉพาะหน้า และรับฟังความเห็นของผู้อื่น และการต่อยอดสู่

ความคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 :

46)

การเตรียมพร้อมด้านการศึกษาของไทย เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยเป็นผู้นำในการก่อตั้งสมาคมอาเซียน มีศักยภาพในการเป็นแกนนำในการสร้างประชาคมอาเซียนให้เข้มแข็ง ภายใต้ยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์เดียว เอกลักษณะเดียว และประชาคมเดียว เพื่อความเจริญมั่นคงของประชากร ทรัพยากร และเศรษฐกิจ ภายใต้การก่อตั้งนี้จะต้องยึดหลักสำคัญ คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน การศึกษานั้นจัดอยู่ในประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญที่จะส่งเสริมให้ประชาคมด้านอื่น ๆ มีความเข้มแข็ง เนื่องจากการศึกษา เป็นรากฐานของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน การเตรียมความพร้อมของการศึกษาไทย มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้ 1) การสร้างประชาคมอาเซียนด้วยการศึกษา ให้ประเทศไทยเป็น Education hub มีการเตรียมความพร้อมในด้านกรอบความคิด คือ แผนการศึกษาแห่งชาติที่จะมุ่งสร้างความตระหนักรู้ของคนไทยในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนไทย ให้เป็นคนของประชาคมอาเซียน พัฒนาสมรรถนะให้พร้อมจะอยู่ร่วมกันและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ ด้านการศึกษา โดยให้มีการร่วมมือกัน 3 ด้าน คือ ด้านพัฒนาคุณภาพการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริการและจัดการศึกษา 2) ขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนด้วยการศึกษาด้วยการสร้างความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียน ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ หลักสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาเพื่อพัฒนาการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประเทศอาเซียน รวมถึงวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกันของประเทศในประชาคมอาเซียน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2553 : 3-5) สถานศึกษามีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษา จึงต้องปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้วิจัยได้เห็นสำคัญจำเป็นของหลักสูตร จึงทำการสังเคราะห์และสร้างหลักสูตรให้ทันสมัย เหมาะสมและเท่าทันกับประชาคมอาเซียน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีทักษะชีวิตที่ดีสามารถปรับตัว และดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการที่จะสร้างเด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน และเป็นต้นทุนชีวิตสำหรับอนาคต จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองกับความต้องการจำเป็นและประโยชน์สูงสุดในการนำไปใช้สำหรับการดำรงชีวิตของผู้เรียน

ซึ่งปัจจุบันพบว่ายังไม่สามารถตอบสนองต่อประเด็นดังกล่าว อีกทั้งยังเกิดปัญหามากมายที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผู้เรียน การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเปลี่ยนจากการใช้เนื้อหาเป็นตัวตั้งมาเป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการ คือ ศึกษาให้รู้จักตนเอง เพื่อเข้าใจพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ศึกษาให้เข้าใจสภาพแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงอยู่กับมนุษย์และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และศึกษาให้เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การศึกษากับชีวิตควรเป็นเรื่องเดียวกัน และไม่ควรแยกออกจากกัน เพราะต่างมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตมากที่สุด และเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริง เรียกว่ามีทักษะชีวิต เด็กไทยรุ่นใหม่ต้องรู้วิชาชีวิต ต้องมีทักษะชีวิตที่ปลอดภัย เป็นผู้บริโลกที่ชาญฉลาด เป็นผู้รู้เท่าทันสื่อ เป็นคนเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นคนที่มีจิตใจใฝ่สันติ (อมรวิรัช นาคทรพรพ. 2551 : 12)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดทักษะชีวิตเป็นสมรรถนะสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนพึงได้รับการพัฒนา ทั้งด้านความรู้ ความรู้ลึกนึกคิด ให้รู้จักสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคล รู้จักจัดการปัญหา และความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ปรับตัวได้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม รู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น ปกป้องตนเองในภาวะคับขัน และจัดการกับชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับหลักสูตรและองค์ประกอบทักษะชีวิตที่องค์การอนามัยโลกกำหนด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554 : 1)

สภาพปัญหาการจัดการศึกษาไทยที่ผ่านมา พบว่าขาดการส่งเสริมความคิดให้แก่ผู้เรียนในทุกระดับการศึกษา กล่าวคือการจัดการศึกษายังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสังคม เน้นการท่องจำ ไม่พัฒนากระบวนการคิด และยึดครูเป็นศูนย์กลาง ดังรายงานการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 : 1-2) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ที่ว่าความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การแพร่ระบาดของยาเสพติด และการเพิ่มขึ้นของการพนันเป็นปัญหาสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน การก่ออาชญากรรมที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง คดีอาญาที่สำคัญทั้งการก่อคดีต่อชีวิต ร่างกายและเพศ คดีประทุษร้าย และคดียาเสพติด จำนวนคดีอาญาดังกล่าวเป็นคดียาเสพติดมากที่สุด ปัจจุบันปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นภัยร้ายแรงที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเด็กและเยาวชน อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนพบว่า ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษาเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19.20 ในปี 2552 เป็นร้อยละ 51.30 ในปี 2553 นอกจากนี้ผลกระทบจากปัญหาทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้คนไทยเข้าสู่

วงการเสี่ยงโชคมากขึ้น เช่น เล่นพนันบอล หวยใต้ดิน หวยหุ้น เป็นต้น ขณะเดียวกันกลุ่มเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มเล่นการพนันมากขึ้น นอกจากนี้สื่อทางสังคมในปัจจุบันมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน แต่การเผยแพร่สื่อต่าง ๆ ยังไม่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการเรียนรู้และคุณธรรม จริยธรรม สะท้อนได้จากรายการ โทรทัศน์มีภาพของความรุนแรง ภาพที่ตอกย้ำการสร้างอคติ เิงลบต่อผู้อื่น ภาษาก้าวร้าว ความไม่เหมาะสมทางเพศ ขณะที่การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางเว็บไซต์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศที่เข้าข่ายลามกอนาจารและการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม ขณะที่เกมคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นสื่อออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนอย่างมาก ซึ่งเกมส่วนใหญ่ที่นิยมเล่นเน้นการต่อสู้ใช้ความรุนแรง ไม่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2555 : 2)

คุณภาพของเด็กและเยาวชนเป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการพัฒนาประเทศ แต่หลายประเทศทั่วโลกก็กำลังประสบกับปัญหาคุณภาพของเด็กและเยาวชน ซึ่งประเทศไทยเองก็เช่นเดียวกัน ผลจากการศึกษาวิจัยขององค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน รายงานว่าเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบันประสบปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นและขยายตัวอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาเสพติด การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การสูบบุหรี่ ติดเกม การทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกาย การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร รวมถึงการที่เด็กมีพฤติกรรมเลียนแบบจากสื่อต่าง ๆ และมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังรายงานผลของโครงการ Child Watch เกี่ยวพฤติกรรมที่อาจเป็นปัญหาสังคมในอนาคต เฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2551-2552 พบว่าเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเสี่ยงสูงขึ้นกว่าที่ผ่านมา ได้แก่ เล่นอินเทอร์เน็ตเป็นประจำ ร้อยละ 40.25 เล่นเกมออนไลน์ เกมคอมพิวเตอร์ และเกมอื่นๆ ร้อยละ 33.75 เห็นการเสพติดในสถานศึกษา ร้อยละ 14.57 เห็นการพกพาอาวุธปืนในสถานศึกษา ร้อยละ 24.88 ถูกทำร้ายร่างกายร้อยละ 20.60 ดื่มสุราเป็นครั้งคราวถึงประจำร้อยละ 17.68 สูบบุหรี่เป็นครั้งคราวถึงประจำร้อยละ 7.35 (สถาบันรามจิต. 2553 : 45) และจากการสัมภาษณ์บุคลากรที่ทำงาน เกี่ยวกับปัญหาการใช้ทักษะชีวิตและพฤติกรรมเสี่ยงที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนของนักเรียน พบว่าเยาวชนตั้งครรถก่อนวัยอันควรถึงร้อยละ 18.20 มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด ติดเกมส์ ผู้สาว เกร และสำส่อนทางเพศ มีสถิติเพิ่มสูงขึ้น(มนตรี สวานงาม, ภครพร ภูสนาม, และ ยืนยง วรรณคำ. 2555 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนของผู้วิจัยเพิ่มเติม พบว่าเด็กและเยาวชนกำลังประสบปัญหาการใช้ชีวิตประจำวัน ไม่รู้จักการจำแนกแยกแยะข้อมูลข่าวสาร การตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ

ขาดทักษะการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งเด็กและเยาวชนเหล่านี้กำลังยึดติดสื่อ ทั้ง สื่อโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ และเกมส์ออนไลน์ จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2555 พบว่า เด็กนักเรียนที่อยู่ในความดูแลติดเกมส์ออนไลน์ ซึ่งบางครั้งต้อง ขาดเรียนไปเล่นเกมส์ (อาคา แสงงาม, 2555 : สัมภาษณ์) และจากการติดตามเฟ้าระรัง และ สังเกตของผู้วิจัย พบว่าเด็กเหล่านี้จะใช้เวลาเล่นเกมส์ในช่วงเวลาเลิกเรียน และวันเสาร์-อาทิตย์ เป็นส่วนใหญ่ นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่าเด็กและเยาวชนในชุมชนติด โทรศัพท์ และใช้โทรศัพท์ตลอดเวลา แม้กระทั่งในชั่วโมงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนคน หนึ่ง พบว่าพ่อแม่ต้องหาเงินซื้อโทรศัพท์รุ่นใหม่ ๆ ให้ใช้ (ลาดวน เศษ โถ, 2555 : สัมภาษณ์) ซึ่งตรงกับข้อสรุปองค์ความรู้ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานว่า ทุกวันนี้เด็กและ เยาวชนวัยรุ่นจำนวนไม่น้อยไม่รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552 : 3-7) จากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนขาดทักษะในการดำรงชีวิต ขาดการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าใน ตนเอง ไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวได้ ในสภาพสังคมปัจจุบัน และขาดการ เตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

ทักษะชีวิต (Life Skills) เป็นทักษะหนึ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตใน สังคมที่ซับซ้อนในปัจจุบันและเป็นทักษะที่จะช่วยสนับสนุนและลดประเด็นปัญหาที่เข้ามา คุกคามชีวิตของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังเป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตนเองให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนช่วยเสริมสร้างการดำเนินชีวิตให้มีความสมบูรณ์ มากยิ่งขึ้น ทักษะชีวิตมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และการดำรง อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข (WHO, 1994 : 1) ซึ่งการพัฒนาทักษะชีวิตสามารถมุ่งประเด็น สำคัญในการพัฒนาได้หลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตด้านการศึกษา ด้านการ ทำงาน ด้านครอบครัว ด้านการใช้เวลาว่าง และด้านสังคมและชุมชน (Nelson-Jones, 1992 : 15) ซึ่งการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยมี ปรากฏอยู่ในจุดหมายข้อที่ 1 ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไว้ ว่า ให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าในตนเอง มีวินัยและ ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:5) และทักษะชีวิตเป็นสมรรถนะสำคัญของนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็น 1 ใน 5 สมรรถนะสำคัญที่ผู้เรียน ต้องได้รับการพัฒนาจากการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551 ซึ่งองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และผู้อื่น การคิดวิเคราะห์หัดตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554 ข : 1)

การศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการยึดศักดิ์ศรีและการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนเพื่อหาหนทางแก้ไขปัญหาด้านพฤติกรรมของวัยรุ่นที่ดีที่สุดคือการทำให้เขารู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองอย่างแท้จริง ตระหนักในศักดิ์ศรีที่มาจากการค้นพบคุณค่าภายในตัวบุคคล เพราะการเห็นคุณค่าแท้ในตนเองเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับการชีวิตที่สมบูรณ์ (Branden. 1985 : 6) การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการรู้จักความถนัด ความสามารถ จุดเด่น จุดด้อย ของตนเอง เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล รู้จักตนเอง ยอมรับ เห็นคุณค่า และภาคภูมิใจในตนเอง มีเป้าหมายในชีวิต และมีความรับผิดชอบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) วิธีสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง คอลแมน (Kalman. 1993 : 72-74) ได้กำหนดไว้ 2 แนวทาง ได้แก่การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถทำได้โดยการฟังตนเอง การสำรวจ หรือสังเกต ความคิดความรู้สึก และการกระทำของตนเองว่าเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นกระบวนการของภาวะการมีตัวตนอยู่เสมอ การฟังคนอื่น เป็นการศึกษาตนเอง โดยอาศัยการสังเกตปฏิกิริยาของผู้อื่นที่มีต่อตน ทำให้ทราบว่าคนอื่นมองตนเองอย่างไร ในส่วนของการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นบุคคลสามารถเรียนรู้ได้จากครอบครัว โรงเรียน สถานที่ที่ทำงานหรือชุมชนที่อาศัยอยู่ ซึ่งการพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองนี้ ถ้าหากมีการฝึกฝนไม่ว่าจะรูปแบบใดอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ก็จะสามารถสร้างสมดุลให้กับตนเองมีทักษะในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลสามารถปรับตัวในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีความสุขและประสบความสำเร็จ เด็กที่เห็นคุณค่าในตนเอง จะมีความเชื่อมั่น และภาคภูมิใจในตนเอง จะมีความกล้าหาญ กระตือรือร้น อยากเรียนรู้สิ่งใหม่ และใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เด็กที่มีพฤติกรรมติดยาเสพติด ยกพวกตีกัน เกเร อันธพาล ตำส่อนทางเพศ เลื่อยขาไม่อยากจะเรียน ซึ่งเป็นเพราะค้นหาตัวเองไม่พบและขาดการเห็นคุณค่าในตนเอง (วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มารุต พัฒผล. 2552 : 53) นักศึกษาที่มีความต้องการเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับมาก และพยายามเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อให้ตนเองได้รับการยอมรับนับถือ ได้รับเกียรติ ศักดิ์ศรี และการยกย่อง เป็นลักษณะของการ

เห็นคุณค่าเทียมในตนเอง (Pseudo self-esteem) ไม่ใช่การเห็นคุณค่าแท้ในตนเอง (Authentic self-esteem) (Branden. 1981 : 140) โดยแบรนเดน (Campbell.; & Foddis. 2003 : online; citing Branden. n.d.) ได้เห็นคุณค่าเทียมในตนเองนี้เป็นความรู้สึกที่เกิดจากการได้รับสิ่งเร้าจากภายนอก เช่น การได้รับการยอมรับหรือความพึงพอใจจากผู้อื่น (Being admired or approved by others) สถานภาพทางสังคม (Social status) หรือลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏ (Physical appearance) เพราะคุณค่าเหล่านี้ทำให้บุคคลหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบที่จะได้มาซึ่งการเห็นคุณค่าแท้ในตนเอง ซึ่งประกอบด้วยความรู้สึกเชื่อมั่นในความสามารถที่จะเผชิญความจริงในชีวิต และการประสบกับคุณค่าแห่งความสุขในชีวิตได้ด้วยตนเอง ภาพของบุคคลที่แต่ละบุคคลคนมองตนเอง เช่น เกิดภาพความคิดเกี่ยวกับตัวเองว่าเป็นคนฉลาด ขยัน แข็งแรง รูปหล่อ มีความสามารถ หรือขาดทักษะ มีข้อสังเกตว่าภาพของตัวเองในความคิดของแต่ละคนอาจมีทั้งภาพที่เป็นบวกและลบ ถ้าหากผู้ใดมีภาพการมองตนเองในทางบวก (Positive Self-Concept) มาก ก็จะมีการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) สูง ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับที่คูเปอร์สมิธ (Coopersmith. 1981 : 118-119 ; อ้างอิงจาก วิภาวี วงศ์อนันต์นนท์. 2552 : 153) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองว่าลักษณะทางกายภาพบางอย่างซึ่งจัดเป็นปัจจัยภายในตน เช่น ความสวยงาม ลักษณะทางกายเหล่านี้มีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองโดยบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ดี จะมีความพึงพอใจในตนเองมากกว่าบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ไม่ดี และลักษณะที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองนั้น ยังมีภาพการมองตนเองด้านสติปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากสติปัญญาที่มีผลต่อสมรรถภาพและผลการเรียน ดังนั้นถ้านักเรียนมีการรับรู้ตนเองด้านสติปัญญาในทางที่ดีก็จะส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองด้วยเช่นกัน (ประสาธ อิศรปริดา. 2549 : 88)

การสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของหลักสูตรทักษะชีวิตการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง ของนักเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินโดยเจาะจงสำรวจกับครูผู้สอน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และผู้ปกครองนักเรียน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 ผลการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น กับกลุ่มตัวอย่างคือครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 8 จำนวน 16 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 32 คน และผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 16 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง พบว่า ทักษะชีวิตที่มีปัญหามากที่สุดคือ องค์ประกอบที่ 1 การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ยระดับปัญหาการใช้ทักษะชีวิตของนักเรียนระดับมาก เท่ากับ 2.82

และผลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านคูกาสิงห์ โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรทักษะชีวิตการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง พบว่า หลักสูตรมีความสำคัญจำเป็นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต และมีความเป็นไปได้สูง และเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น ผู้วิจัยได้พบว่าปัญหาที่ชุมชนประสบมากในขณะนี้คือเด็กและเยาวชนขาดการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง ขาดการตัดสินใจในการเลือกกระทำในสิ่งที่ดี ผู้วิจัยจึงได้นำปัญหาดังกล่าวมาสร้างหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษาต่อไป (สวัสดี นาปองสี. 2555 : 2)

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชนสรุปได้เป็น 3 แนวทางซึ่งประกอบด้วย การดำเนินในลักษณะการจัด โปรแกรมทักษะชีวิต เฉพาะด้าน การดำเนินการในลักษณะการสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน และการดำเนินการในลักษณะการจัดหลักสูตร/กิจกรรมเสริมหลักสูตร/รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว. 2555 : 4) การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เป็นอีกหนึ่งแนวทางในการจัดหลักสูตรในการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชน เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ในส่วนที่เป็นเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ปรับขยายการสอนให้กว้างออกไปจากขอบเขตที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยยึดความสนใจของผู้เรียนหรือจุดเน้นของสถานศึกษาเป็นตัวกำหนดเพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนประสบการณ์ทางการศึกษาที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการในสภาพสังคมปัจจุบัน และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน (Freeman. 1920 ; Davis ; & Rimm. 1994 ; Howley & Pendavis. 1986 ; Southern. W.T., Jones; E.D.,& Stanley.JC. 1993) นอกจากนี้มาร์กาเร็ต และชีรา (Margaret & Sheelah. 2008 : 1) ยังได้กล่าวสนับสนุนหลักสูตรว่าสามารถลดช่องว่างในเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อีกด้วย และจากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่พัฒนาหลักสูตรเสริม/หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม พบว่าการเพิ่มสาระและกระบวนการในหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม จะต้องเป็นไปทั้งแนวลึกกว้าง และเข้มข้น อย่างเหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของนักเรียนเพื่อความรู้และทักษะที่เพิ่มขึ้น ยุทธศาสตร์ของหลักสูตรเสริม/หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่สำคัญจึงเป็นวิธีการบรรลุเป้าหมายของกระบวนการและสาระ ซึ่งเป้าหมายกระบวนการเป็นการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ (Davis.& Rimm. 1994 : 105-106,123)

การศึกษางานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองสำหรับนักเรียนประถมศึกษา เพราะการเห็นคุณค่าแท้ในตนเองเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับการมีชีวิตที่สมบูรณ์ และระดับประถมศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญในการปลูกฝังและพัฒนาให้เด็กมีภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับการดำรงชีวิตและเติบโตอย่างมีคุณภาพ หลักสูตรทักษะชีวิตการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นครั้งนี้มีลักษณะเป็นหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ตามโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน สนองต่อการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนในชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษากับนักเรียนระดับประถมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีเหตุผลสนับสนุน คือเด็กวัยนี้เป็นวัยที่กำลังจะก้าวสู่การเป็นวัยรุ่น การป้องกันการเกิดปัญหาต่างๆ นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้กับนักเรียนตระหนักรู้และเห็นคุณค่าแห่งตนเอง ในการที่ก้าวไปสู่โลกแห่งความเปลี่ยนแปลง และเผชิญกับปัญหาได้ตามศักยภาพของตนเอง ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง สำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการหลายคนมาบูรณาการ แล้วสังเคราะห์เป็นรูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ที่ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐาน ด้านปรัชญาการศึกษา ค่านิยม แนวคิด ความเชื่อ ศักยภาพ ความต้องการของผู้เรียน และสังคม 2) การกำหนดขอบข่ายของหลักสูตร ได้แก่ เป้าหมายและจุดประสงค์(Aim Goals and Objectives) เนื้อหาหลักสูตร(Content) กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities) และการประเมินผลการเรียนรู้ (Evaluation) 3) การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation) (สัจด์ อุทรานันท์. 2532 : 38 ; วิชัย วงษ์ใหญ่.2543 : 77;Taba. 1962 : 12)

ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยและพัฒนาแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ 1) พัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบและสร้างหลักสูตร และขั้นตอนที่ 2 การทดลองใช้และปรับปรุงหลักสูตร และ 2) การประเมินหลักสูตร ผลการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ดังกล่าว ผู้วิจัยหวังว่าผลจากการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่สามารถจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้

พัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน โดยสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น
สร้างผู้เรียนให้มีความพร้อมรอบด้าน สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบันและ
เตรียมพร้อมสำหรับอนาคต เป็นไปตามความคาดหวังของหลักสูตร และสร้างพลเมืองของชาติ
ให้มีคุณภาพต่อไป

คำถามการวิจัย

1. หลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและ
ผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ที่มีเหมาะสมมีลักษณะอย่างไร
2. หลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและ
ผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ที่มีประสิทธิผลมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าใน
ตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และ
เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา

สมมุติฐานการวิจัย

นักเรียนมีทักษะชีวิตหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และ
เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ขอบเขตของการวิจัยแบ่งเป็น 2
ระยะ คือ

ระยะที่ 1 พัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าใน
ตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หัวหน้าครูวิชาการ โรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาศึกษานิเทศก์ประจำศูนย์เครือข่าย และนักวิชาการสาธารณสุข ของ โรงพยาบาล ที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1. กลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม คือ ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หัวหน้าครูวิชาการ โรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา และศึกษานิเทศก์ประจำศูนย์เครือข่าย ของศูนย์เครือข่ายคุณภาพการศึกษาที่ 8 และนักวิชาการสาธารณสุข ของ โรงพยาบาล ที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนสังกัดศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 8 รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองใช้ (Try out) หลักสูตร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจตุรคามพัฒนา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 8 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำนวน 25 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองใช้และปรับปรุงหลักสูตร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกู่กาสิงห์ ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 8 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำนวน 35 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ระยะที่ 2 การประเมินหลักสูตร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และผู้ปกครองนักเรียน ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 8 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นต่อพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียน คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 35 คน ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 คน และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 35 คน โรงเรียนบ้านกู่กาสิงห์

ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 8 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 สังกัดเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจต่อหลักสูตร
ทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น คือ นักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกู่กาสิงห์ ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 8 ภาคเรียน
ที่ 2 ปีการศึกษา 2556 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำนวน
35 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้าง
การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้านการ
ตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

สาระที่ใช้ในการทำวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาการวิจัยเป็น 4 หน่วย
การเรียนรู้ ดังนี้

หน่วยที่ 1 การตระหนักรู้ในตนเอง

หน่วยที่ 2 การเห็นคุณค่าในตนเอง

หน่วยที่ 3 การเห็นใจผู้อื่น

หน่วยที่ 4 การรับผิดชอบต่อสังคม

ระยะเวลาในการวิจัย ปีการศึกษา 2556

การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าใน
ตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research &
Development) โดยแบ่งขึ้นเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 พัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าใน
ตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน
ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบและสร้างหลักสูตร ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

1. การศึกษาปัญหา และความต้องการจำเป็นของของหลักสูตร โดยศึกษา
แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ตลอดจนตำรา เอกสาร งานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 แนวทาง คือ

การสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ข้างต้น และทำการสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ จากนั้นผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดของโครงร่างของหลักสูตรที่ครอบคลุมองค์ประกอบของหลักสูตร แล้วทำการร่างหลักสูตร เพื่อเข้าสู่กระบวนการวิพากษ์หลักสูตรต่อไป

2. การวิพากษ์หลักสูตร เพื่อนำเสนอโครงร่างหลักสูตรต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็น โดยชี้ให้เห็นถึงข้อดี ข้อเสีย ประโยชน์ที่ได้ ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะ จากนั้นนำหลักสูตรมาปรับปรุง ได้ร่างหลักสูตรเพื่อนำไปเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบคุณภาพต่อไป

3. การตรวจสอบคุณภาพโครงร่างหลักสูตร เป็นการประเมินโครงร่างหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นในด้านความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นปรับปรุงก่อนนำไปใช้ทดลองจริง

4. การทดลองใช้ (Try out) นำหลักสูตรที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจตุรคามพัฒนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 เพื่อหาคุณภาพ และข้อบกพร่องแล้วปรับปรุง จนได้หลักสูตรที่สมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 2 การทดลองใช้และปรับปรุงหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากขั้นตอนที่ 1 ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำผลที่ได้จากการทดลองใช้หลักสูตรมาประเมินและปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ระยะที่ 2 การประเมินหลักสูตร เป็นการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตร ซึ่งเป็นกระบวนการตรวจสอบผลที่เกิดจากการทดลองใช้หลักสูตรทุกระยะ ทั้งก่อนการใช้หลักสูตร ระหว่างการใช้หลักสูตร และหลังการใช้หลักสูตร ร่วมกับการประเมินเอกสารหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับชีวิตของตน ที่จะจัดการกับชีวิตของตน ในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทักษะชีวิตที่สำคัญประกอบด้วย องค์ประกอบ ดังนี้

1.1 การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

1.2 ทิศวิเคราะห์ตัดคลื่นใจและแก้ปัญหอย่างสร้างสรรค์

1.3 มีทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด

1.4 การรู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น

2. การตระหนักรู้ในตนเอง หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในตนเอง การรู้จักและยอมรับในจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง รู้จักความชอบความถนัดของตนเอง และเข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และสามารถประเมินสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองได้

3. การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึงการตระหนักถึงความรู้สึกที่ตนเองเป็นคนที่มีความสามารถ มีคุณค่า มีความสำคัญ มีความสามารถประสบผลสำเร็จในการทำงาน และยอมรับและเห็นคุณค่าจากคนในสังคมที่มีต่อตนเอง พึงพอใจในความสามารถของตน ภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น

4. การเห็นใจผู้อื่น หมายถึง การตระหนักถึง และเข้าใจความรู้สึกและเห็นอกเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากตนเอง ตระหนักในคุณค่าของผู้อื่น และตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพสิทธิของผู้อื่นและการรักษาสีทธิของตนเอง

5. การรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำใด ๆ โดยตระหนักถึงภาระบทบาทและหน้าที่ของตนเอง เช่นความรับผิดชอบต่องานหรือหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อตนเองและในสังคมที่ตนอาศัยอยู่

6. หลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นหมายถึง หลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาความสามารถของนักเรียน ประถมศึกษาในการที่จะจัดการกับปัญหาต่างๆรอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 14 องค์ประกอบ ดังนี้คือ 1) สภาพปัญหาและความสำคัญจำเป็นของหลักสูตร 2) หลักการของหลักสูตร 3) วิสัยทัศน์ 4) พันธกิจ 5) เป้าหมายของหลักสูตร 6) ผลการเรียนรู้ 7) สารการเรียนรู้ 8) คำอธิบายรายวิชา 9) โครงสร้างเนื้อหาและเวลา 10) เวลาเรียน 11) โครงสร้างรายวิชา 12) แนวการจัดกิจกรรม 13) สื่อ/อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ 14) แนวการวัดและประเมินผล มี 4 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ (1) การตระหนักรู้ในตนเอง (2) การเห็นคุณค่าในตนเอง (3) การเห็นใจผู้อื่น และ(4) การรับผิดชอบต่อสังคม จำนวน 13 แผนการจัดการเรียนรู้ และเวลา 26 ชั่วโมง

7. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การนำเสนอขั้นตอนของการสร้างหลักสูตรของผู้วิจัย และได้ออกแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 พัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้
 ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบและสร้างหลักสูตร ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

1. การศึกษาปัญหา และความต้องการจำเป็นของของหลักสูตร
2. การวิพากษ์หลักสูตร
3. การตรวจสอบคุณภาพโครงร่างหลักสูตร
4. การทดลองใช้ (try out) หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การทดลองใช้และปรับปรุงหลักสูตร

ระยะที่ 2 การประเมินหลักสูตร

8. ประสิทธิภาพของหลักสูตร หมายถึง ผลที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรทั้งระบบ โดยประเมิน 2 ประเด็น ดังนี้

8.1 ประเมินจากเอกสารหลักสูตร เป็นการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญในการประเมินความเหมาะสมของเอกสารหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

8.2 ประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร โดยประเมินตามรายการ ดังนี้

- 8.2.1 ประเมินคะแนนทักษะชีวิตก่อนและหลังการทดลอง
- 8.2.2 ประเมินจากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- 8.2.3 ประเมินจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อหลักสูตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ครูได้แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น
2. นักเรียนประถมศึกษา มีความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตที่ดี มีการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น และเป็นบุคคลที่ดี เก่ง และมีความสุข
3. ผู้บริหารสถานศึกษา ได้หลักสูตร และแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น และนำไปให้บุคลากรในโรงเรียนใช้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักเรียน
4. ได้แนวทางสำหรับครูในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น และทักษะชีวิตด้านอื่น ๆ